

УДК 634.2

Код UPOV: CORNU_MAS

**Методика
проведення експертизи сортів дерену справжнього (кизилу) (*Cornus mas* L.)
на відмінність, однорідність і стабільність**

Загальні рекомендації

1. Предмет методики

Методика стосується всіх сортів виду *Cornus mas* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – однорічні саджанці

1) Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2) Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити щонайменше 6 однорічних саджанців.

3) Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості і сортових характеристик.

4) Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

1) Тривалість експертизи

Експертиза має тривати два незалежні цикли задовільного плодоношення. За необхідності експертизу продовжують на третій цикл.

2) Місце експертизи

Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3) *Умови для проведення експертизи*

Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами (літерами) у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

4) *План експертизи*

Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до кінця циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 6 дерев (кущів). Рекомендована схема розміщення дерев $4,0 \times 2,0$ м.

5) *Метод дослідження*

Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких впродовж вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

6) *Кількість рослин / частин рослин*

Експертизі підлягає щонайменше 6 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 6 дерев/кущів або 24 частин дерев/кущів (наприклад, рослина: сила росту);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 6 дерев/кущів або 24 частин дерев/кущів (наприклад, однорічний пагін: кількість сочевичок);

VG: візуальна разова оцінка 6 дерев/кущів (наприклад, рослина: габітус);

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 6 дерев/кущів або 24 частин дерев/кущів (під час активного росту).

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

1) *Експертиза на відмінність*

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням його ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого загальновідомого сорту до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

2) *Експертиза на однорідність*

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з шести дерев (кущів) допускається одне нетипове.

3) *Експертиза на стабільність*

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він вважається стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Рослина: життєва форма (ознака 1);
- Плід: розмір (ознака 21);
- Плід: форма (ознака 22);
- Плід: забарвлення шкірки (ознака 24).

Для чіткої реєстрації виявлення ознак поряд із сортами-кандидатами необхідно висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови доводять це унеможлиблюють;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів дерену справжнього (кизилу)

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) PQ	Рослина: життєва форма VG	кущ	1	
		дерево	2	
2. QL	Рослина: тип VG (a)	нормальний	1	
		короткопаростковий (спур)	2	Радість
3. QN	Рослина: сила росту MG (a)	дуже слабка	1	Елегантний
		слабка	3	Вавиловець
		середня	5	Володимирський
		сильна	7	Олена
		дуже сильна	9	Кораловий
4. PQ	Рослина: габітус VG (a)	дуже піднесений	1	
		піднесений	3	
		напівпіднесений	5	
		пониклий	7	
		дуже пониклий	9	
5. QN	Рослина: розгалуження MG (a)	слабке	3	Екзотичний
		середнє	5	Володимирський
		сильне	7	Елегантний
6. QN	Однорічний пагін: кількість сочевичок MS (a)	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
7.	Однорічний пагін:	притиснуті	1	

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
QL	положення вегетативних бруньок відносно пагона VS (a)	злегка відхилені	2	Видубецький
		виразно відхилені	3	
8. QL	Молодий пагін: антоціанове забарвлення верхівки VS (b)	відсутнє	1	
		наявне	9	
9. QN	Молодий пагін: інтенсивність антоціанового забарвлення верхівки VS (b)	відсутня або дуже слабка	1	Видубецький
		слабка	3	
		помірна	5	
		сильна	7	
		дуже сильна	9	
10. QN	Листкова пластинка: за довжиною MS (b)	коротка	3	Кораловий
		середня	5	Елегантний
		довга	7	Євгенія
11. QN	Листкова пластинка: за шириною MS (b)	вузька	3	Елегантний
		середня	5	Вишгородський
		широка	7	Екзотичний
12. QN	Листкова пластинка: відношення довжина	мале	3	Вавиловець
		середнє	5	

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
	/ ширина MS (b)	велике	7	Елегантний
13. QN	Листкова пластинка: інтенсивність зеленого забарвлення VS (b)	слабка	3	Видубецький
		помірна	5	Володимирський
		сильна	7	Кораловий Марка
14. (*) QN	Черешок: за довжиною MS (b)	короткий	3	Кораловий
		середній	5	Елегантний
		довгий	7	Євгенія
15. QN	Листок: відношення довжини черешка до довжини листкової пластинки MS, (b)	мале	3	
		середнє	5	Видубецький
		велике	7	
16. QL	Черешок листка: залозки VS, (b)	відсутні	1	
		наявні	9	
17. PQ	Черешок листка: забарвлення залозок VS (b)	жовто-зелене	1	
		рожево-жовте	2	
		світло-червоне	3	
		темно-червоне	4	
		пурпурове	5	
18. QN	Квітка: діаметр віночка	малий	3	
		середній	5	

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
	MS (с)	великий	7	
19. PQ	Квітка: форма пелюсток віночка VS (с)	еліптична	1	
		широко-еліптична	2	
		округла	3	
20. QL	Квітка: взаємне розташування країв пелюсток віночка VS, (с)	вільне	3	
		дотичне	5	
		перекриваються	7	
21. (*) QN	Плід: розмір MS (d)	дуже малий	1	
		малий	3	
		середній	5	Олена
		великий	7	Лук'янівський
		дуже великий	9	Світлячок
22. (*) (+) PQ	Плід: форма VS (d)	еліптична	1	
		циліндрична	2	Янтарний
		округла	3	
		яйцеподібна	4	
		грушоподібна	5	Лук'янівський
23. (+) PQ	Плід: форма біля плодоніжки VS, (d)	загострена	1	
		тупа	2	
		увігнута	3	
24. (*) PQ	Плід: забарвлення шкірки VS (d)	жовте	1	Янтарний
		рожево-червоне	2	Кораловий
		світло-червоне	3	Олена
		червоне	4	Старокиївський

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
		бронзово-червоне	5	
		темно-червоне	6	Видубецький
		близьке до чорного	7	Володимирський
25. QL	Плід: сочевички VS (d)	відсутні	1	
		наявні	9	
26. QN	Плід: розмір сочевичок VS (d)	малий	3	
		середній	5	
		великий	7	
27. QN	Плід: кількість сочевичок на шкірці VS (d)	мала	3	
		середня	5	
		велика	7	
28. (*) PQ	Плід: забарвлення соку VS (d)	безбарвний	1	Янтарний
		кремово-жовте	2	
		рожеве	3	Кораловий
		червоне	4	Вавиловець
		пурпурове	5	Видубецький
29. (*) PQ	Плід: забарвлення м'якоті VS (d)	кремово-біле	1	
		жовте	2	Янтарний
		рожеве	3	Кораловий
		червоне	4	Вавиловець
		темно-червоне	5	Видубецький
30. QN	Плід: за твердістю L (d)	м'який	3	Миколка
		середній	5	Гренадер
		твердий	7	Володимирський

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
31. (*) QN	Плід: кислотність L (d)	дуже низька	1	
		низька	3	Євгенія
		помірна	5	Радість
		висока	7	Первенець
		дуже висока	9	Старокиївський
32. (*) QN	Плід: вміст цукрів L (d)	низький	3	Видубецький
		середній	5	Янтарний
		високий	7	Елегантний
33. QN	Плід: соковитість L (d)	низька	3	Володимирський
		середня	5	Видубецький
		висока	7	Гренадер
34. QN	Плід: плодоніжка за довжиною MS (d)	дуже коротка	1	
		коротка	3	Кораловий
		середня	5	Радість
		довга	7	Володимирський
		дуже довга	9	Елегантний
35. QN	Плід: плодоніжка за товщиною MS (d)	тонка	3	
		середня	5	
		товста	7	
36. QL	Плід: прошарок, що відокремлює плодоніжку від плоду VS, (d)	відсутній	1	
		наявний	9	
37. (*)	Кісточка: розмір MS	малий	3	Світлячок
		середній	5	Миколка

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
QN	(d)	великий	7	Володимирський
38.	Кісточка: форма (вид (+) з черевного боку) PQ VS (d)	вузькоеліптична	1	Володимирський
		широкоеліптична	2	Лук'янівський
		округла	3	Євгенія
39.	Кісточка: розмір (*) відносно плоду QN VS (d)	малий	3	Світлячок
		середній	5	Миколка
		великий	7	Володимирський
40.	Час цвітіння (*) MG QN 3	дуже ранній	1	Радість
		ранній	3	Видубецький
		середній	5	Елегантний
		пізній	7	
		дуже пізній	9	
41.	Час достигання (*) плодів QN MG	дуже ранній	1	Гренадер
		ранній	3	Вавиловець
		середній	5	Видубецький
		пізній	7	
		дуже пізній	9	Костя

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів дерену справжнього (кизилу)

1) Пояснення, які охоплюють декілька ознак

Ознаки обстежують за таким ключем у другій колонці Таблиці ознак, як зазначено нижче:

(а) рослина / однорічний пагін: вимірювання та спостереження за рослиною і на однорічному пагоні мають проводитися взимку, або рано навесні до розпускання бруньок;

(b) листок: вимірювання і спостереження за листком мають проводитися в період активного росту пагонів. Обстежують листки із середньої третини добре розвинутого однорічного пагона;

(c) квітка: вимірювання і спостереження за квіткою мають проводитися на повністю розвинутих квітках на початку розкривання пиляка;

(d) плід / кісточка: вимірювання та спостереження за плодом і кісточкою мають проводитися під час повної стиглості. Обстежують щонайменше 25 плодів, взятих із периферії крони. Верхівкові плоди до уваги не беруть.

До 22 Плід: форма

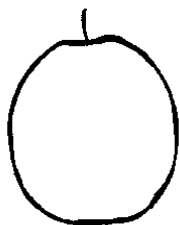
1

Еліптична

2

циліндрична

3

округла

4

яйцеподібна

5

грушоподібна

До 23 Плід: форма біля плодоніжки

1

Загострена

2

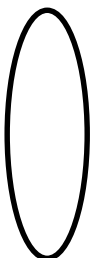
тупа

3

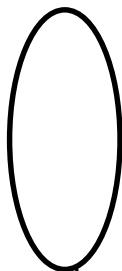
увігнута

До 38 Кісточка: форма (вид з черевного боку)

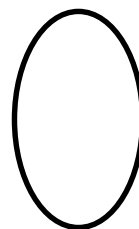
1

Вузькоеліптична

2

широкоеліптична

3

округла

9. Література

1. Високовітамінні плодові культури: 2-е вид., доп. і перероб. / І. М. Шайтан, С. В. Клименко, Р. Ф. Клєєва, В. А. Анпілогова. – К.: Урожай, 1987. – С. 59–68: іл.
2. Клименко С. В. Кизил. – К.: КП «Дім, сад, город», 2003. – 46 с.